

Handwritten text, possibly a name or title, in blue ink.

2040

1919

3Kni(47925)

2-26

3KPI(47-92)

7-26

№ 4 ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄՄՈՒՆԻՍՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
КОММУНИСТИЧЕСКАЯ ПАРТИЯ АРМЕНИИ № 4

Պրոլետարներ ընդդեմ երկրների, միացվե՛ք!

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄՄՈՒՆԻՍՏԱ-
ԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐ-
ԿԱՅԱՑՈՒՑՉԻ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄԸ

ԵՐՐՈՐԴ ԿՈՄՄՈՒՆԻՍՏԱԿԱՆ ԻՆՏԵՐՆԱՑԻՈՆԱԼԻՆ

Д О К Л А Д

Представителя Коммунистической Партии Армении на
Конгрессе III Коммунистического Интернационала.

№ 2001

2010

10327

3KՈՒ(47.925)

3-26

ՎՃ

Պրոլետարներ բոլոր երկրների, միացե՛ք!

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄՄՈՒՆԻՍՏԱ-
ԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐ-
ԿԱՅԱՑՈՒՑՉԻ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄԸ

1006
29569

ԵՐՐՈՐԴ ԿՈՄՄՈՒՆԻՍՏԱԿԱՆ ԻՆՏԵՐՆԱՑԻՈՆԱԼԻՆ

Д О К Л А Д

Представителя Коммунистической Партии Армении на
Конгрессе III Коммунистического Интернационала.

ՀՐԵՏԵՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄՄՈՒՆԻՍՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵԻ.

ԵՐՐՈՐԸ—1919.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄՄՈՒՆԻՍՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ՆԵՐԿԱՅՈՑՈՒՑՁԻ ՁԵԿՈՒՑՈՒՄԸ III ԿՈՄՄՈՒՆԻՍՏ.
ԻՆՏԵՐՆԱՑԻՈՆԱԼԻՆ.

ԸՆԿԵՐՆԵՐ.

Հայաստանի Կոմունիստական Կուսակցութեանը բաժին է հասել կրկնակի ու մեծ բազմաւորութիւն: Այսօր մեր կուսակցութիւնը տօնում է իր տարեդարձը, մասնակցելով կոմունիստական կուսակցութիւնների միջազգային կօնգրեսին:

Հոկտեմբերեան պրոլետարական լեղափոխութիւնը մարդկութեան պատմութեան մէջ բաց է արել նոր դարաշրջան, մի էրա, ուր իմպերիալիստական պատերազմները փոխում են քաղաքացիական կռիւների և որոնք իրենց հերթին անխուսափելիօրէն տանելու են դէպի պրոլետարիատի յաղթանակը բուրժուադիալի վրա և հաստատելու են կոմունիստական կարգեր ամբողջ աշխարհում:

Հոկտեմբերեան պրոլետարական լեղափոխութիւնը, որ թշնամի է ամեն տեսակ հալածանքի ու բռնութեան, մի շարք ազատագրական լոզունգների հետ միասին առաջ մղեց ժողովրդների ճշմարիտ, չխեղաթիւրւած ինքնորոշումը, և զրանց թւում նաև Հայաստանի ինքնորոշումը:

Հայաստանի ժողովուրդները առաջին անգամ ազատ շունչ քաշելին և հնարաւորութիւն ստացան անկախօրէն տնօրինելու իրենց բազմը: Հայաստանի բազմաշարժար ժողովրդների կրծքից առաջին անգամ դուրս թռաւ ուրախութեան ազադակը և ապագայ փառաւոր կեանքի զեղատեսիլ հեռանկարներն այնչափ որոշակի զօւնցին նրանց առաջ:

Սակայն ստեղծում էր մի հսկայական վտանգ, որ բուրժուական, նացիոնալիստական կուսակցություններն օգտվելով ինքնորոշման լուրջագիտ, աւելի և աւելի պիտի զարկ տային իրենց կործանարար քաղաքականութանը, աւելի ու աւելի պիտի բորբոքէին մոլթ, ազգայնական կրքերը, և ինքնորոշման դիմակի տակ ամբողջ երկիրը ազգայնական կռիւներէ ասպարէզ դարձնէին:

Աւերման հարկաւոր էր ազգային մեկուսացման, անշատման քաղաքականութանը հակադրել Հայաստանի բոլոր ժողովուրդների աշխատաւոր մասսաների դասակարգային համախմբումը, ազգային բուրժուազիայի պատերազմը խեղդել և յայտարարել քաղաքացիական կռիւ յանուն շահագործող և կեղեքող դասակարգերի ազատազրկման՝ անարգ կապիտալիստների, բեգերի և կնեզների լծից:

Հայաստանի կոմմունիստների առաջ, այսպիսով, դրւած էր մի պատասխանատու խնդիր, այն է, ճշգրիտ որոշել իրենց գործունէութեան ընթացքը, ընտրել այնպիսի կազմակերպչական ուղիներ, որոնք աշխատաւոր զանգւածների ձեռքում, իսկապէս, ծառայէին որպէս գործնական ղէնք ճշմարիտ ինքնորոշման համար և համապատասխանէին միաժամանակ յեղափոխական մարքսիզմի սկզբունքներին:

Այս նկատառումներով 1917 թ. նոյեմբերին, հոկտեմբերեան պրոլետարական յեղափոխութիւնից անմիջապէս յետոյ, Ռուսաստ. Սոց.-Դեմ. Բան. Կուսակց. (բոլշևիկ.) անդամների մի գրուպպա, Հայաստանցիներ, նախաձեռնութիւն ստանձնեցին քննութեան ենթարկելու բանւորական կուսակցութիւն ստեղծելու խնդիրը, առաջ բերելու մի կազմակերպութիւն, որը կարողանար հաւաքել իր շուրջը Հայաստանի բոլոր ժողովրդների պրոլետարական և կիսապրոլետարական էլէմէնտները, որպէս հակադիր և կարող ուժ բուրժուական-շովինիստական կուսակցութիւնների հանդէպ: Մի շարք ժողովներից և դիւսկուսիաներից յետոյ որոշեց ընկերներից մէկին ու զարկել Պե-

տերբուրգ Ռ. Ս.-Դ. Բ. Կ. (բոլշևիկ.) կենտրոնական կոմիտէի մօտ, բանակցութիւններ վարելու և նրա սանկցիան ստանալու՝ Հայաստանի բոլշևիկների կուսակցութիւն կազմելու համար:

Ստանալով Ռ. Ս.-Դ. Բ. Կ. (բոլշևիկ.) կենտր. կոմիտէի սանկցիան ու համաձայնութիւնը 1918 թ. յունւարի վերջերին, մեր կազմակերպչական կոմիտէն փետրւարի կիսերին ձեռնարկեց իր յետագայ աշխատանքներին: Նոյն թւի մարտի 4-ին (փետրւ. 19) Կուսակցութեան Կենտր. Կոմիտէն հրատարակեց առաջին մանիֆեստը, ուղղւած Հայաստանի ժողովրդներին, Հայաստանի Կոմմունիստական Կուսակցութեան անունից:

Հայաստանի Կոմմունիստական Կուսակցութիւն... III Ինտերնացիոնալի մասնիկը. համաշխարհային սոցիալիստական կուսակցութիւնների մէջ առաջին կոմմունիստական կազմակերպութիւնը:

Իշանակցական-մենշևիկական-մուստաֆաիստական թէակցիայի, հակալեզափոխութեան ամենածանր պայմաններում քաղաքական կռիւ ասպարէզ ելաւ Հայաստանի Կոմմունիստական Կուսակցութիւնը:

Բուրժուական-նացիոնալիստական կուսակցութիւններն արդէն տանում էին ազգային մեկուսացման և «ազգային հանրապետութիւններ» ստեղծելու յանցաւոր և նենգ քաղաքականութիւնը:

«Ազգային հանրապետութիւններ», ուր պիտի թաղաւորէին անշուշտ ազգային բուրժուաները, ազգային—բեգերն ու ազգային—կնեզները աւաղակ իմպերիալիստների հովանուտակ... ծծելու նորից ազգային բանւորների և չքաւոր գիւղացիների արիւնը:

«Ազգային հանրապետութիւններ», ահա մի նոր անպատկառ դաւադրութիւն:

Տիրապետող կուսակցութիւններն իրենց շովինիստական խելացնորութեան մէջ կորցրել էին ամօթի վերջին նշոյլն ան-

գամ: Նրանց գլխավոր թշնամին բոլշևիզմն էր և սրա դրոշակակիր Ռուսաստանի պրոլետարիատը: Հարկավոր էր, անշուշտ, աշխատաւոր մասսաների արիւն ու քրտինքը լափող բուրժուազիային ամեն ջանք գործ գնել, տապալելու իր ահաւոր թշնամուն, բանւորութեան և չքաւոր զիւղացիութեան շահերի միակ ու հարազատ պաշտպան—բոլշևիզմը:

Եւ բուրժուազիան, իր կեղտոտ նպատակներին հասնելու համար, միջոցների մէջ ոչ մի խտրութիւն չէր դնում: Բոլշևիզմի դէմ կռւելու համար անդրկովկասեան մենշևիկական-դաշնակցական-մուսսաֆաթիստական «դեմոկրատիան» պատրաստ էր զինակցութիւն հաստատել ում հետ էլ լինի, թէ-կող սատանայի:

Յանձին հիւսիսային Կովկասի հակաչեղափոխական Ֆիլիմոնովների, Պոլովցեւների, Կարաուլովների և այլ ցարական զենեւաւորների ու սև-հարիւրեակային վոյսկաների, Անդրկովկասի հակաչեղափոխութեան զօչիներ ու պարազուլս պ.պ. Ժորդանիան, Գեգեչկորին, Մերեթիւն, Բաշադնունին ու խմբակցութիւնը, աշխատաւոր մասսաների դաւանան, ընենգատ ու դեղին սոցիալիստների այդ անամօթ խմբակցութիւնը, զտաւ վերջապէս իր արժանի զինակիցներին:

Դահիճների և խուլիգանների սրբազան դաշնակցութիւն...

2° է որ օրի վրայ հակայական ծաւալ ստացող չեղափոխական, սոցիալիստական շարժման զօրաւոր ուժն էր կազմում ռուսական Կովկասեան բանակը:

2° է որ չեղափոխականացած ռուսական զինւորները, զինւած ոտքից մինչև գլուխ, չէին թողնում «Անդրկովկասի դեմոկրատիային», սոցիալ-աւաղակներին հանգստանալ իրենց դափնիների վրայ:

Հարկաւոր էր աղաւել «անարխո-բոլշևիկեան վարակումից»... հարկաւոր էր դուրս վռնդել ռուսական բանակն Անդրկովկասի սահմաններից:

Եւ ահա մենշևիկ Ժորդանիայի հրամանով կատարւում է

մի չլաւած ոճրագործութիւն. լարւում են որոգայթներ և սկսում դաւադիր յարձակումներ, զինաթափ անելու յանկարծակիի եկած միամիտ զօրքերը:

Զինաթափ...

Ուր թափւում է հազարաւոր ռուսական զինւորների անմեղ արիւնը, այն զինւորների, որոնք իրենց արիւնով ներկել են Կովկասեան ճակատի ամեն մի քարը իմպերիալիստական պատերազմի մի քանի տասնեակ ամիսների ընթացքում... Զինւորներ, որոնց զաւակները, քոյրերն ու մայրերը կարօտով ու ցաւով նրանց վերադարձն էին փաշտարում երկար տարիներ:

Յեղափոխութեան բիւրաւոր զօհեր, որ նորոգ կեանքի դարունն էին տենչում և նահատակ մանր ժողովրդների ազատագրման փրոտ ուղիները մաքրում:

Անողոր ճակատագրի կամ օրհասի կամքը չէր, որ Շամխորը ներկէր հազարաւոր անմեղների արիւնով:

Մուղանի անապատի թունաւոր օձերը մենշևիկ Ժորդանիաների վիժլածքն էին անշուշտ:

Ժորդանիա. մենշևիզմի սիմվոլը, ահարպ արարած, որ անապատներում օձեր է սնում...

Եւ զարմանալի չէ, որ Ռ. Ս. Դ. Բ. Կ. (բոլշևիկ) կողմից բողոքի փորձերն անգամ առաջ են բերում բէակցիայի նոր ուժեղացում: Սկսւում են խուզարկութիւններ ու ձերբակալումներ «անարխո-բոլշևիկեան խռովարար զօրքերի»: Բանտերը լցւում են նրանցով: Լաւագոյն ընկերները ձգւում են խոնաւ նկուղներ: Բանւորական մամուլը խեղդւում է: Բեպրեսիաներն ու հալածանքները չեղափոխութեան դէմ պսակաւորւում են Անդրկովկասեան սէյմի բացմանը՝ բանւորական միախնդի գնդակահարութեամբ Թիֆլիզի Ալեքսանդրիան այգում, փետրարի 10-ին, երբ դարնանաշունչ պարտէզի նորաբոյս կանաչը բոլշևիկ ընկերների արիւնով ցօղեց:

Հակաչեղափոխութեան դաւադիր քաղաքականութեամբ մասնաւորապէս աւելի անտանելի պայմաններ ստեղծւեցին այն

շրջաններում, ուր խառն բնակւած էին հայ-թուրքական ազգաբնակչութեամբ: Հայկական բուրժուական զաւնակցականները մի կողմից, և թուրքական բէկերի կուսակցութիւն—Մուսաֆաթը միւս կողմից, բացէ-բաց ազգային կոտորածների պրոպագանդա էին անում: Եւ այդ շէյթանների զրգմամբ հայերը մորթում էին թուրքերին, թուրքերը հայերին:

Եղբայր եղբոր դէմ:

Ու հոսում էր միայն հայ աշխատաւորի և թուրք չքաւոր զիւղացու արիւնը. այս անգամ ևս յանուն ժողովրդի թշնամի բէկերի ու բուրժուաների, որոնք անպատկառ ժպիտները դէմքերին, հանգիստ բաղձած պալատների մէջ, արդէն միատարր ազգութիւններից բաղկացած շրջանների տանջանքներն էին քաշում...

Թունաւորելով երկու եղբայրական ժողովրդների զանգւածները, կրակի և սրի ճարակ դարձնելով բաղձաթիւ զիւղեր, հայ բուրժուազիային ծախւած դաշնակցականները և թուրք բէկերի ամանները լիզող մուսաֆաթիստները գեռ ևս շարունակում էին նստել իրար կողքի, միեւնոյն կառավարութեան մէջ, ի հարկէ ամբողջ ժամանակ դաւեր նիւթելու իրար դէմ:

Եւ պալատներում լարւած դաւերը միշտ անդրադառնում էին դառնօրէն աշխատաւոր մասսաների վրայ: Արթնացող թուրք զիւղացիութիւնը և յեղափոխութեան շարքերը դիմող հայ աշխատաւորութիւնն այլպիսով բթանում և կոյր գործիք էին դառնում իրենց բարեկամ ձեւացող շէյթանների ձեռքում:

Մինչ շէյթանները, իրենց շահերի համեմատ երկու անհաշտ բանակների բաժանւած, տարբեր դահլիճներում խնջոյքի նստած, զինու բաժակները ձեռքերին, գայլերի նման լափում էին հայ և թուրք աշխատաւորների արիւն քրտինքը, և դիւական ըրրքիչներ արձակելով, միաժամանակ, թէև տարբեր աեղերում, կանչում էին արբած:

— Բաժանի՛ր, որ տիրես:

Ներքին հակադիմութեան պատկերը կարելի է լրացնել

այն արտաքին քաղաքականութեամբ, որ վարում էին տիրապետող կուսակցութիւնները: Սկսւած էր մի պոռնիկ քաղաքականութիւն, չարչիական առևտուր տանկական ֆէոդալների հետ, կատարեալ վակխանալիա, որից զղւանքով երես պիտի դարձնէր ամեն մի քիչ թէ շատ ազնիւ «դեմոկրատ»:

Իրենց սոցիալիստ համարող պ.պ. մենշևիկներն սկսել էին գաղտնի բանակցութիւններ, փտած դիւանագիտութիւնը, մաշելով անվերջ դիպլոմատների դռները և քաշի զնելով կուռղ իմպերիալիստ կառավարութիւններին, նժարի ծանր կողմն անյնելու համար:

Եւ մինչ թուրք բէկերի կուսակցութիւն Մուսաֆաթը լիափօրէն քրքիչներ էր արձակում տանկական ֆէոդալիզմի առաջխաղացումով և աւելի ու աւելի սանձարձակ դառնում, ընդունելով հրոմայոզական տոն, գաճած Չխենկելիները հեիհե վաղում էին Տրապիզոն, սիրաշահելու սուլթանական փաշաներին, Վիլնիմեան զենեալներին և դաւանանօրէն Բաթումը նրանց ծախելու, որ այնուհետև առանց պատկառելու յայտարարէին, թէ Բաթումը յանձնւած է տանիկներին Խորհրդային Ռուսաստանի կողմից:

Իսկ սոցիալ-մենշևիկ Գեղեկորին, Մերեթելին ու խմբակր. ինչպիսի ոգորմելի կատակերգութիւն էր, որ խաղում էին նրանք: Աշխատաւոր մասսաների աչքին թող փչելու համար կուսակցական ժողովներում նրանք անխնայ կերպով յարձակւում էին Չխենկելու վրայ և յայտարարում, թէ այդ ամենը Չխենկելու դաւանանութեան արդիւնքն է, թէ իրենց կուսակցութիւնը յենում է միայն ուսս դեմոկրատիայի վրայ և չի ճանաչում մի այլ օրիէնտացիա:

Օձային անմեղութիւն:

Վրաց կնեադների շահերը պահանջում էին, անշուշտ, որ սրտակից բարեկամ Մերեթելիները, Չխենկելիներն ու Գեղեկորիները մասսաների առաջ մի առ ժամանակ հաջողէին իրար, որպէսզի վրաց բանւորութեան և զիւղացիութեան հանդէպ

կատարւած դաւադրութիւնն աւելի շուտ պսակէր յաշոգութեամբ: Եւ զարմանալի չէ մեզ համար, որ լարախաղաց Գեղեկորինները, Չխէրիձէներն ու Ծերեթեթիները այնքան եռանդուն և յաշոգութեամբ կատարում էին իրենց մէջ բաժանւած դերերը:

Իսկ ի՞նչ էին անում խղճուկ դաշնակցականները... Նոյն պոռնիկ քաղաքականութեան բեմադրութիւնը, բայց աւելի ցինիկ ու աւելի անշնորհք դերակատարութեամբ: Ահա մէջ տեղ է վազում զեռ երեկ ցարին ներքոյ կարգացող դաշնակցական սոցիալիստ Խատիսովը, որը հայ «աշխատաւոր մասսաների» անձնից այսօր բանակցութիւններ է վարում տանիկ փաշաների հետ: Եւ մինչ Օստոմանեան Ֆէոդալիզմի հորդաներն առաջ էին խաղում և դաշնակցականների մի թեւ սրբազան կուրի ահազանգն էր խփում, իբրեւ թէ պաշտպանելու ճակատը թշնամուներս խուժումից, միւս կողմից Տրապիզոնում և ապա Բաթումում, հէնց նոյն դաշնակցութեան արժանի ներկայացուցիչներ Խատիսովն ու Քաշաղնունին, փաշաների հետ նստած, թիկունքից հարձակում էին հայ բանւորութեանն ու գիւղացիութեանը:

Եւ տարօրինակ չէ, որ յաղթական իմպերիալիզմի թելադրանքների տակ, հայ բուրժուազիայի լակէյ սոցիալ-դաւանան դաշնակցութեան կամքով, Ֆրոնտը քայքայւում և քաղաքները արւում էին թշնամուն իրար ետևից: Յոխորտացող հայ նացիոնալիզմի զօրքերը, կազմալուծման ենթարկւած փախուստի էին գիմում փոքրաթիւ թշնամու առաջ:

Կատարելով պատմութեան մէջ չտեսնւած այգւպիսի դաւանանութիւն, պատճառ դառնալով ահաւոր կատաստրոֆայի, Դաշնակցութիւն կոչւած մարդուկների խմբակցութիւնը պէտք է արգարտնար մասսաների առաջ: Այգւպիսի դէպքերում, ամեն անգամ, ի հարկէ յանցաւոր էր բոլշևիզմը, բուրժուազիայի անյաղթելի թշնամին, որից մինչև այսօր քուն և դադար չունին համաշխարհային իմպերիալիստները և դեղին սոցիալիստները:

Եւ նորից ու նորից լսւում է սոցիալ-լուդաների շրթունքներից հաղար անգամ անիժւած բոլշևիզմը, որ լսէ՞ր, մուտք էր գործել հայ զօրքերի մէջ և քայքայել նրանց շարքերը:

Ողորմելի՛ արդարացում... որ միայն միամիտներին կարող էր համոզել. իսկ այսօր, հաղիւ թէ զտնւի հայաստանցի մէկ հայ աշխատաւոր, որ հաւատալ նրանց՝ այնչափ դառն ու երկար փորձերից չեռոյ:

Բոլշևիզմն Անդրկովկասում և Հայաստանում—դա աշխատաւոր դասակարգերի միակ ներկայացուցիչն էր: Բոլշևիզմը—բանւորութեան և գիւղացիութեան այն կուռ միութիւնն էր, այն հզօր ուժը, որի հարւածների տակ պիտի փշրէր ժողովրդների ստրկութեան շղթան, որի հարւածների տակ պիտի խորտակէր ազգային բուրժուաների, կնեազների ու բէկերի անարգ լուծը, և որի զօրնի առաջ ամօթահար փախուստի պիտի դիմէին սուլթանական աւագակախմբերը:

Բոլշևիզմը, Անդրկովկասի ու Հայաստանի տառապող ու արնաքամ ժողովրդների ազատագրման սիմվոլն էր. և աշխատաւոր մասսաները զգում էին այդ սիրում ու կապում նրա հետ:

Եւ սոցիալ-պատրիոտ մենշևիզմը, դաշնակցութիւնն ու մուսաֆաթը այդ չէին կարող հանդուրժել: Չէին կարող տանել, որ իրենց թունաւոր մթնոլորտից դուրս, իրենց բթի տակ բարձրանում է մի յաղթական ամբոց, կարմիր Բազուն, բանւորութեան և գիւղացիութեան փրկութեան փարոսը:

Կարմիր Բազուն... ուր յեղափոխական սոցիալիզմի փառահեղ դրօշն էր ծածանում, ուր խորհուրդների իշխանութեամբ Անդրկովկասի աշխատաւորութեան և Ռուսաստանի պրոլետարիատի եղբայրական զինակցութիւնն էր կնքւում:

Այո՛, հերոսական Բազուն Անդրկովկասի այն կարմիր քաղաքն էր, որի պայծառ զօյնից գիւղադադար էին լինում մենշևիկ և մուսաֆաթ ցուլերը:

Ու կատարւում է գարծնալ մի նոր դաւանանութիւն բանւորութեան և գիւղացիութեան հանդէպ:

Զխէիձէն, Գեգեչկորին, Ժորգանիան ու խմբակը, գաղտնի համաձայնութեան գալով թուրք բէգերի հետ, կազմակերպում են մի լուռ արշաւանք Բագւի դէմ: Թիֆլիզի արսենալը, որ շարունակ փակ էր և «դատարկ» — Ֆրոնտը պաշտպանելու սուլթանիդմի հորդաներից, այժմ բայ ու առատ զինում է դաւադիր խմբերը: միլիոնաւոր փամփուշտներ, հրացան ու պուլեմէնոտ տրուում են աւագակախմբերին, Բագւի դէմ ուղղելու: Զրահապատ զնացքները, մենշեկեան մի շարք գնդեր գաղտնադրի միանում են կողոպուտի տենչերով փառած աւագակախմբերին և թաքուն արշաւում դէպի Բագու, այն ժամանակ, երբ Բագւի պրոլետարիատը քաղաքացիական կռիւների մէջ չարդելով հակաֆեդալիտական ուժերը, սոցիալիստական յեղափոխութեան զրօշը պարզելով, Կովկասեան Ժողովրդների վազան փարգաշող կեանքի առաւօտն էր դարձնում:

Հերոսական Բագւի դէմ կատարւած դաւաճանութեան մէջ աւելի քան մեղսակից է իրեն յեղափոխական աւանդող դաշնակցութիւնը, այլասեռւած հոգիների այդ կոնգլոմերատը, որ սիրում է շարունակ բովանդակ հայութեան անունից և հայ ժողովրդի «Ֆիդիքական գոյութեան» մասին ճառել: Մինչ Բագւի հայ պրոլետարիատը ռուս, թուրք և այլն եղբայրների հետ կուրծք էր տալիս բանւորա-գիւղացիական իշխանութեան թշնամիների դէմ, և հայ բանւորութեան ճնշման տակ Բագւի դաշնակցութեան կոմիտէն կուսակցութեան շէֆ Ռոստոմի ղեկավարութեամբ ճգնում էր ապացուցել, որ հաւատարիմ դաշնակից պիտի հանդիսանայ Խորհուրդների Իշխանութեան, որպէսզի կրկին մոլորեցնի հայ աշխատաւորութեան և հնարաւորութիւն ունենայ խաղաղ թուրք ազգաբնակչութեան բնաջնջման դիւական ծրագիրը իրադրութել և ապա անամօթաբար Բագուն անգլիացիներին վաճառել, կորստի մատնելով պրոլետարիատի ամենափալուն ներկայացուցիչներին՝ Շահումեան, Զափարիձէ, Պետրով և այլն, շանուն հայ միլիոնատէր Մանթաշեաների: մինչ թուում էր, որ թերեւս «երիտասարդների» ազդեցութեան տակ

դաշնակցութիւնը ստիպւած լինի մեղմել իր պոռնիկ քաղաքականութիւնը, մենք տեսնում էինք որոշ, որ հայ բուրժուազիային ծառայող դաշնակցութիւնը մասնակից էր Բագւի դէմ տարւող լուռ և դաւադիր աշխատանքներին: Եւ յետագայ փաստերը եկան համոզելու հայ աշխատաւորութեանը նոյնպէս:

Այն ժամանակ, երբ տանկական առաջխաղացման վերայ Բագւի հայ պրոլետարիատը սարսափով էր նայում, դաշնակցական Միշա Արզումանովները կուսակցութեան որոշմամբ առաջնորդում էին տանիկ փաշաներին դէպի Բագու: Իսկ Բագւի դաշնակցականներն երեսանց պաշտպանելով Խորհուրդները, գաղտնի յարաբերութեան մէջ էին մի կողմից գերմանո-տանկական, իսկ միւս կողմից անգլիական իմպերիալիստների հետ:

Եւ դաշնակցութեան այդ լկտի խաղերի հետեւանքով, ինչպէս միշտ, այնպէս էլ հիմա, տուժեց հայ աշխատաւորութիւնը, տալով 30000 զոհ:

Երեսուն հազար...

Որքան անարժէք այն 300,000 և 500,000 զոհերի դիմաց, որ տւել է թիւրքահայութիւնը դաշնակցութեան աւանտիւրիստական և կարճատեւ քայլերի հետեւանքով:

Ի՞նչ փոյթ դաշնակցութեան համար, որ հայաստանը դատարկւում է հայերից: Հայ ժողովրդի ֆիդիքական բնաջնջման կուսակցութիւնը երազում է միայն հայաստանի ազատ հանքերը և հարստութիւնները հայ ազատ բուրժուազիայի համար... Հայաստանը առանց հայ աշխատաւորութեան, այդ այնքան էլ մտատանջութիւն չի պատճառել հայ բուրժուազիային, հայ դաշնակցութեանը և «հայասէր» անգլիական ու ամերիկական իմպերիալիստներին: Հայ բուրժուազիայի կապիտալը և բոլորական պետութիւնների հովանու տակ չափազանց զօրեղ է, իսկ հայ բուրժուազիայի ֆիդիքական գոյութիւնը ամեն դէպքում էլ փտանդից ազատ:

Եւ որքան կանգուն է հայ բուրժուազիան և լինրա քսակը, այնքան հայ դաշնակցութիւնը կարող է յղփանալ հայ աշխատաւորութեան արիւնով...

Ահա', այսպիսի ծանր քաղաքական պայմաններումն էր, որ հրապարակ իշաւ Հայաստանի Կոմմունիստական Կուսակցութիւնը, Հայաստանի աշխատաւոր դասակարգերի ճշմարիտ բարեկամը:

1918 թ. փետրւարի 19-ին առաջին մանիֆեստի հետ հրատարակելով իր կենդրոնական օրգան «Կարմիր Օրերը», մեր երիտասարդ, պրոլետարական կուսակցութիւնը բազմաթիւ փաստերով մերկայացրեց բանւորութեան և բաւարարող գիւղացիութեան առաջ սոցիալ-մենշինկների, սոցիալ-բէկերի և սոցիալ-դաշնականների շովին ու դաւաճան քաղաքականութիւնը: Եւ դրանց հակադիր պարզեց կոմմունիզմի ծրագիրը, բաց արաւ սոցիալիստական չեղափոխութեան կարմիր հորիզոնը:

Ամեն հայհոյանք ու հալածանք մեր դէմ. «Կարմիր Օրերի» և «Կարմիր Դրօշակի» փակումը, տպարանի կնքումը և մեր շինութիւնների խլումը, եկան աւելի ուժեղացնելու մեզ:

«Կարմիր Օրերի» տարածումը, որ սկզբնական շրջանում հասնում էր ընդամենը 250—300 օրինակի, բնութենէ միանգամայն անսպասելի չափեր հաս իրականութեան մէջ՝ 3000—35000 օրինակ միայն Թիֆլիզում, բացարձակ մրցելով դաշնակցականների մութ «Հորիզոնի» հետ: Բոլոր փողոցներում խուճախում հայ գինւորները և բանւորները կարգում ու տարածում էին կոմմունիստական «Կարմիր Օրերը»: Ալեքսանդրապոլից, Եւլալիքից և այլ տեղերից յտակապէս գալիս ու անձամբ տանում էին մեր թելթը, որովհետեւ մենշինկ ու դաշնակցական բռնակալները ոչնչացնում էին իրենց ձեռքն ընկած թերթերը: Լօռւայ գիւղացիութիւնը գիւղից-գիւղ տարածում էր «Կարմիր Օրերը» և հիանում նրա չեղափոխական, խիզախ տոնով: Երեւանը, Սիւլիստան, Կարսը, Փոթին, Սուխումը, Բաթումն ու Բազումն թերթ էին պահանջում: Ռուսաստանի Կոմմունիստական Կուսակցութեան Բազի Կոմիտէն տարածում էր հայ բանւորութեան մէջ Հայաստանի Կոմմունիստական Կուսակցութեան օրգան «Կարմիր Օրերը». Բազի հայ պրոլետարիատը սպառում էր մեր օրգանի բոլոր համարները:

Օդեսայից, Ղրիմից, Սիբիրից եկած հայ նացիոնալիստների զնգերում, նախ զաղանի և ծրի, իսկ յետոյ ազատ ու զնարով մուտք էր գործում «Կարմիր Օրերը» հարիւրաւոր օրինակներով ամեն օր, չեղաշրջում նրանց մտաւոր և հոգեկան աշխարհը, դատարարակում նրանց կոմմունիզմի լուսաւոր դադափարներով:

Մէկ ամսւայ ընթացքում Հայաստանի Կոմմունիստական Կուսակցութեան Կենտրոնական Օրգանը զրաւել էր արդէն բանւորական, գինւորական և գիւղացիական մասսաների համակրանքը և դարձել նրանց ամենօրեայ անբաժան ու սիրելի ընկերը:

«Կարմիր Օրերը» հեղինակութիւն էր նրանց համար:

Բազմաթիւ թղթակցութիւններ տեղում էին մեր խմբագրութիւնը, որի համեստ ու ընդարձակ սենեակը միշտ լիքն էր գինւորներով ու բանւորներով: Երեկոյեան ամենքն անհամբեր սպասում էին թերթի լոյս տեսնելուն և հաւաքւում խմբագրութեան առաջ: Այսպիսի յաջողութիւնից յետոյ զարմանալի չէ, որ ասենք, թէ խմբագրութեան վերջին համարն էլ տանում էին: Մի չտեսնւած հետաքրքրութիւն Հայաստանի Կոմմունիստների թերթի շուրջը:

«Կարմիր Օրերի» հետ միասին աւելի ու աւելի բազմաձայն ու կենդանի անցնում էին մեր դասախօսութիւնները և ընդհ. ժողովները: Կարճ ժամանակի ընթացքում կուսակցութեան անդամների թիւը հասաւ մի քանի հարիւրի միայն Թիֆլիզում. իսկ սեփական զէնքերով գինւած թռուցիկ խմբի անդամների թիւը 300-ի: Սրանց հետ մէկտեղ պիտի լիշել այն հազարաւոր համակրողներին, որ խմբւած էին կուսակցութեան շուրջը:

Ապրիլ ամսւայ ընթացքում Թիֆլիզի մէջ գտնւած բոլոր հայ զորամասերն, արդէն, կապւած էին Հայաստանի Կոմմունիստական Կուսակցութեան հետ: Կուսակցական ընկերների Վաղորօք մուտք գործելը զօրքերի մէջ, նրանց հետ ապրելը,

նրանց հետ քնելը և ընկերների վարած եռանդուն պրոպագանդան տւին փայլուն արդիւնքներ: Դաշնակցականների ենթասպայական դպրոցը, շնորհիւ մի շարք ընկերների, կապւեց մեզ հետ. պուլեմետները, ռումբերն ու գէները միշտ կարող էին տրամադրւել մեր կուսակցութեան: Հաւաքարում և Օրթաճալայում գտնւած պահեստի զնդերն ու թնդանօթածիղները մեզ մօտ ուղարկեցին իրենց ներկայացուցիչները: Մենշևիկների կառավարութեան ունեցած բոլոր օլտօմօրիլները պիտի անցնէին մեզ մօտ ապստամբութեան ժամանակ: Թիֆլիզի մի շարք քաղաքամասերի միլիցիոներները սպասում էին մեր կարգադրութեան:

Որպէս ամենափայլուն ապացոյց հայաստանի Կոմմունիստական Կուսակցութեան առմանը և ուժեղացմանը, յիշենք, որ Թիֆլիզի արսենալի մօտ դասաւորւած 4000 թիւրքահայ զինւորներն ապրիլի վերջին, օրը ցերեկով միտինգի եկան մեր կուսակցութեան հրաւերով: Միտինգը, ուր հանդէս եկան միայն հայաստանի Կոմմունիստ. Կուսակցութեան հռետորները, միաձայն ընդունեց մեր Կենտր. Կոմիտէի առաջարկած բէդօլիւցան, «Կորէ՛ր Անդրկովկասեան սէյմը, կեցցէ՛ր Խորհուրդների Իշխանութիւնը, կեցցէ՛ր Ռուսաստանի պրօլետարիատը, կեցցէ՛ր III Ինտերնացիոնալը, կեցցէ՛ր հայաստանի Կոմմունիստական Կուսակցութիւնը» լօզունգներով:

Մենշևիկների և դաշնակցականների ձեռք առած բոլոր պրօվակացիոն միջոցները և սպառնալիքները, մինչև իսկ զրահապատ զնայքների շարժելը, չունեցան և ոչ մի աղդեցութիւն, և միտինգը, շրջապատւած հայաստանի Կոմմունիստական Կուսակցութեանը համակրող ու հաւատարիմ զինւած զնդերով, անվեհեր շարունակեց իր աշխատանքը և բարձրածայն ասաց իր հեղինակաւոր խօսքը:

Ոգևորութեանը չափ չկար, յեղափոխական շարժումը հասել էր այնպիսի չափերի, որ մեր զօրախմբերը, ինքնաբերաբար, հայաստ. Կոմմուն. Կուսակց. Թիֆլիզի կոմիտէի անդամ

սպայ ընկեր Ծ-ի ղեկավարութեամբ շրջապատեցին արսենալը և խլեցին թուրքերին տրւած հօկայական քանակութեամբ փամփուշտները, որ մենշևիկները պատրաստում էին Բագուի դէմ ուղղել: Մեր զինւոր ընկերները փողոցներում յաճախ, աներկիւղ, զինաթափ էին անում հակաշեղափոխականներին: Մերոնք խումբ-խումբ, զինւած հրացաններով և ռումբերով, անվախ շրջում էին քաղաքի փողոցներով և թշնամական ցույցեր անում հայոց աղջակին և հայաստանի Ապահովութեան Խորհուրդներում:

Թիֆլիզից հայ զօրքերի մէջ եղած տրամադրութիւնն անցնում էր գաւառ. այսպէս, Ալեքսանդրապոլից մի ամբողջ դունդ ուղարկեց իր ներկայացուցիչը՝ կապւելու հայաստանի Կոմմունիստական Կուսակցութեան հետ: Ախլալապոլից Բանուր. և Զինուոր. Խորհրդի նախագահ ընկ. Ի. յայտնում էր, որ հնարաւոր է իշխանութիւնը վերցնել: Լօռւայ ընկերները յայտարարում էին, որ Թիֆլիզի ապստամբութեան ղեպքում յեղափոխական զիւղացիութիւնը հաղթաներով կիչնէ սարերից և կհոսէ դէպի Անդրկովկասի մայրաքաղաքը: Սուխումից եկած ընկերները պնդում էին իշխանութիւնը վերցնել և խնդրում էին պրօպագանդիստ ուժեր: Կուսակցութեանս կենտրոն. կոմիտէն ուղարկեց այնտեղ իր անդամներից ընկեր Վ. Ե.-ին և 2 պրոպագանդիստ, ընկերներ Ռ. և Ա.-ին հայ զօրամասերը կաղմակերպելու և գէնք փոխադրելու համար, Տուսպսէ և Նօփորօսիսկ ուղարկեց կենտր. կոմիտէի ներկայացուցիչ ընկեր Բ.-ն, իսկ կենտր. կոմիտէի անդամ ընկեր Յ.-ն Մօսկվա:

Կուսակցական մարմիններ կազմեցին նաև Բաթումում, որտեղից մեր ներկայացուցիչ Ծ-ն ստիպւած էր դաշնակցականների մահւան սպառնալիքների տակ զիշերով խոստալ Փոթի և ապա Թիֆլիզ: Կարսում դաշնակցականների կողմից ձերբակալւեց կուսակցութեան ներկայացուցիչ ընկեր Գ.:

Առանձին եռանդ էր թափում Ալեքսանդրապոլի կոմիտէն. Երևանի հետ կապը հաստատուած էր, թէև մեծ զժւպրու-

69562
9001

Թեամբ՝ «Կարմիր Օրերը» հասնում էր այնտեղ. երիտառարդ կուսակցութիւնը մուտք էր գործել ամենուրեք և մասսաների ուշադրութիւնը հրաւիրել իր կողմը:

Կոմմունիզմը չտեսնւած հսկայական նւաճումներ էր անում Անդրկովկասում և Հայաստանում աշխատաւոր մասսաների մէջ:

Վրաստանի մի շարք գաւառներում անդադար բռնկում էին զիւղացիական ապստամբութիւններ, որոնք, աւաղ, առանց ղեկավար կենդրոնի, ցաք ու ցրիւ, խեղդւում էին մենշևիկների սպիտակ գլխաւորի կողմից:

Լօռւայ հայ զիւղացիութիւնը կազմել էր Լօռւայ հանրապետութիւնը:

Յարաբերութիւններ մշակւած էին Հայաստանի Կոմմունիստական Կուսակցութեան և Օսեթինական «Կերմեն» կազմակերպութեան հետ:

Մեզ հետ կապ էին հաստատում ծախսկոյմեան սոցիալիստ-լեզափոխականների և անարխիստների զբուսական:

Բազմի հետ մեր կուսակցութիւնը պահպանում էր սերտ կապ, որտեղից ստանում էինք հրահանգներ և նոր զբաղանդութիւն: Եւ Հայաստանի Կոմմունիստական Կուսակցութիւնն իր հերթին ռադիոյով հաղորդում էր Բազու իրերի կացութիւնը և աւաղակախմբերի առաջխաղացումը:

Ահա այսպէս ապրիլի վերջերին և մայիսի սկզբների բարենպաստ պայմաններում, երբ մթնոլորտը էլեքտրականացած, Թիֆլիզի ամբողջ աղգաբնակչութիւնը սպասում էր ժամ առ ժամ, որ իշխանութիւնը պիտի անցնի բոլշևիկներին, և երբ թւում էր, որ մի գիշերւայ ընթացքում Անդրկովկասի մայրաքաղաքը առանց արիւնհեղութեան անձնատուր պիտի լինի կոմմունիստական շարժմանը և Կարմիր Բազուն պիտի միանայ Թիֆլիզի հետ, այնքան երկար շանքերից և լարւած դրութիւնից յետոյ, ամսօ՞ս, մեր ուժերը սկսեցին լուծել և տեղի տալ, շնորհիւ մի շարք ներքին և արտաքին պատճառների,

որոնց մէջ կարեւոր տեղ են գրաւում Թիֆլիզի ամենապատասխանատու բոլշևիկ ընկերների անվճռականութիւնն ու տատանումները, որ մենք այսօր, ստիպւած ենք վերստին խոստովանել:

Անկասկած է, որ մասսաները հրապարակ հանցին աւելի լեզափոխական թափ ու կորով, քան նրանց երեւուն ղեկավարները:

Մենշևիկները տեսնելով այդ ամենը և կանխելով սպառնացող վտանգը, շրջապատեցին Թիֆլիզը սպիտակ զւարդէականներով, թնդանօթներն ու պուլեմետները հապճեպ շարեցին մօտակայ բարձրութիւնների վրայ, զրահապատ զնացքները բերին կայարան:

Սկսեց կարմիր զօրամասերի մաս առ մաս զինաթափութիւնը և ուժեղ հայտժանք ակտիւ ընկերների դէմ, որոնցից շատերը ստիպւեցան թաղնւել, կամ թէ ապաւինել Հիւսիսային Կովկաս, որ ապա, դառն փորձերից խրատւած, կազդուրւած ուժերով վերադառնան Թիֆլիզ:

Այսպիսով սոցիալիստական շարժումն Անդրկովկասում և Հայաստանում առ ժամանակ տեղի տւեց, չընդունելով ակտիւ, քաղաքացիական ընդհարումների բնոյթ. լեզափոխական Բազուն իր հերոսական կռիւ մէջ մնաց միայնակ:

Մենշևիկներն ու նացիոնալիստները խրախուսւած էժան յաջողութիւններով, սկսեցին սպիտակ տերրոր կոմմունիստների դէմ, որոնցից շատերը բանդ էին նետուած, կամ թէ բանդ տարւելիս զնդակահարւում էին դաւաճանաբար:

Թէև բռնութիւններն ու հալածանքները հասել էին անասելի չափերի, սակայն մեր ընկերները, անցնելով զաղտնի, ստորերկրեայ աշխատանքի, մինչև այսօր էլ տանում են իրենց կոմմունիստական դորձը, ամենածանր և նիւթական ամենագիտար պայմաններում. հրատարակում են իլլեգալ թերթեր ու թռուցիկներ, այն խոր համոզմամբ, որ ամենամօտ ապագայում պիտի կազմալուծւի նոյնպէս անզլօ-ամերիկական իմպերիալիզ-

մը, որ Խորհրդային Ռուսաստանը չաղթական դաշնակից ու հզոր նեղուկ պիտի հանդիսանայ Վրաստանի ու Հայաստանի ապստամբող աշխատուոր մասսաներին, հաստատելու այնտեղ բանւորա զիւղացիական կառավարութիւն:

Հայաստանի Կոմմունիստական Կուսակցութեան աշխատանքների շարքին կարելի է աւելացնել նաև Կենտր. Կոմիտէի կողմից ուղարկւած ընկերների և Ռուսաստանի Կոմմունիստների ջանքերով մենշևիկական իշխանութեան խորտակումը և Խորհուրդների իշխանութեան հաստատումը Սոխում քաղաքում և իր շրջանում:

Այնուհետև Հայաստանի Կոմմունիստական Կուսակցութեան Կենտրոնական Կոմիտէի մի շարք անդամների ջանքերով խորտակեցին բոլոր ազգային կոմիտէները Հիւսիսային Կովկասում. «դաշնակցութիւնը» միանգամայն դուրս մղւեց բանւորա-զիւղացիական մասսաների միջից:

Հայաստանի Կոմմունիստական Կուսակցութիւնը տւեց Յ ժողովրդական կոմիսարներ Հիւսիսային Կովկասի Սոցիալիստական Հանրապետութեան, դրանք են՝ ներքին գործոց, Ֆինանսների և ազգութեանց:

Բաղմաթիւ ընկերներ աշխատում էին տեղերում Ռուսաստ. Կոմմունիստ. կազմակերպութիւնների և Խորհուրդների մէջ:

Արմաւիրում Հայաստանի Կոմմունիստ. Կուսակցութիւնն ունեցաւ մի ծանր զոհ, յանձին ուսանող ընկերոջ, որը քաղաքացիական կռիւ ժամանակ ընկաւ զէնքը ձեռքին, շնորհիւ տեղական հայ բուրժուազիայի զաւազրութեան:

Հայաստանի Կոմմունիստական Կուսակցութեան ակտիւ և ազգմատենչ ընկերների ջանքերով Պետիգորսկում կազմւեց հայկական կարմիր զուեղ ընկեր Լենինի անւան, որի մի մարդւած վաշտը կռիւ դիմեց Դենիկինի բանդաների դէմ, ուր և ունեցաւ մի շարք զոհեր: Վաշտի դիւնորներից մէկը իր ցոյց տւած հերոսութեան համար կարգւեց ռուսական մի ամբողջ զենքի հրամանատար:

Յայտնի դաւանան Սարովինի աւանտիւրայի ժամանակ, երբ զոհ գնացին ուժեղ կոմմունիստական զէմքեր և իշխանութիւնը մի քանի օրով անցաւ յիշեալ բանդիտի ձեռքը, հայկական Լենինի անւան զուեղը, իր առաջնորդ ընկեր Թ. ի զեկավարութեամբ մինչև վերջ հաւատարիմ մնաց Խորհուրդների Իշխանութեան և այդ կոշմարային օրերում պահպանեց ազգութիւնների կոմիսարիատը և հիւսիս. Կովկասի կենտր. գործադիր կոմիտէի պրիդիդիումի անդամներից մի քանիսին, որոնք ապաւինեցին ազգութ. կոմիսարիատի շէնքը և ունեցան զազանի խորհրդակցութիւններ Սարովինին տապալելու համար:

Հաղարաւոր հայաստանցիներ մտան խորհուրդների բանակի մէջ, կռւելու հակադեպիոսական աւազակախմբերի դէմ, ամրապնդելու Խորհուրդների իշխանութիւնը հիւսիսային Կովկասում, այն վառ տենչերով, որ մօտիկ ապագայում Անդրկովկասով պիտի արշաւեն դէպի ցած, դուրս մղելու իմպերիալիստական հօրդաները և հաստատելու Հայաստանում Խորհրդային Իշխանութիւն:

Սոխումում, բանւորա-զիւղացիական կառավարութեան նահանջից յետոյ, մինչև այսօր էլ լեռները ապաւինած հարիւրաւոր հայաստանցիներ, կազմած պարտիզանական խմբեր, զէնքերը ձեռներին սպասում են Ռուսաստանի բոլշևիկական զօրագնդերի մօտենալուն:

Եւ զիտենք այսօր, թէ ինչպէս Վրաստանի, Ադրբեջանի և Հայաստանի ծաղրաշարժ «հանրապետութիւնները» քայքայւում են օր աւուր:

Երեկւայ բարեկամ մենշևիկմն ու դաշնակցութիւնը այսօր պատերազմում են իրար դէմ և թափում եղբայրական ժողովուրդների արիւնը:

Անդրկովկասն ու Հայաստանը անդլիական իմպերիալիստների խաղերով պատառ-պատառ եղած, այսօր ներկայացնում են բաղմաթիւ մանր ու պտիկ «հանրապետութիւններ», որոնք սնկի պէս բնում և անհետանում են ինչ որ մոգական դաւադանով:

Հայաստանի, Վրաստանի, Ադրբեջանի «հանրապետութիւններին» աւելացնենք Աջարացիների «Ախալքալաք-Ախալքալաքի հանրապետութիւնը», որը իր 300 հետեակ և 100 ծիաւոր «զօրքով» շարդում է վրացական «գնդերը» և հաստատում նոր իշխանութիւն:

Յիշենք «Արաքսի հանրապետութիւնը», որի մէջ մտնում է «Ագուլիսի հանրապետութիւնը», «Կարսի իշխանութիւնը», անդլիական կօմենդանտով: «Շարուր-Դարալաղեաղի հանրապետութիւն» գինեւած ուժերով՝ («Հայաստանի հանրապետութեան» դէմ:

Ղարաբաղ... կռախնծօր Հայաստանի և Ադրբեջանի միջև երկու հանրապետութիւնների երկու գեներալ-գուբերնատորներով, և այսպէս անվերջ:

Ահա Անդրկովկասի ղեմոկրատական այն մէկ Ֆրոնտը, որի համար այնպէս կլանչում էին մենշևիկներն ու դաշնակցութիւնը:

«Դեմոկրատիայի մէկ Ֆրոնտ» — ամենուրեք աշխատաւոր մասսաների հոսող արիւն...

Սակայն մենք լսում ենք արդէն, որ Վրաստանի, Հայաստանի ու Ադրբեջանի աշխատաւոր դասերի համերոութեան բաժակը լցւած է: Եթէ ոչ այսօր, վաղն անշուշտ, նրանք հանդէս պիտի գան գինեւած ուժերով և նո՛ր, լեղափոխական թափով անգլօ-ամերիկական իմպերիալիստներից կաշառւած բոլոր նացիոնալիստների դէմ:

Կոմմունիզմի հզօր ալիքները բարձրանում են Սև և Կասպից ծովի ափունքներից. որպէս արծաղանք՝ լեղափոխական ալեակների ծափերը դեռ ևս մեղմիւ մեղ են հասնում Հայաստանից:

Հայ մանր-բուրժուազիան կորցնելով առաջնութեան գափին, խելացնորութեան և մտորումների շրջանն է ապրում: Նրա շարքերը փլուծւում են ու փլուծւում: Տերրորը մուտք է գործել նրանց «սրբադան» ընտանիքի մէջ: Դաշնակց. Արեւելեան բիւրօյի նախագահ և Անդրկովկասի երբեմնի մինիստր Կարճիկեան

գլորւում է իւրաքինների զնդակից: Հայ նացիոնալիզմի խրախնանքի ֆինալն է, անկասկած:

Մանր-բուրժուական դաշնակցութիւնը քաղաքելով ներքուստ, տեղի է տալիս հա՛յ խոշոր բուրժուազիային:

Դրամատէր Պօլոս-Նուբար փաշա, յայտնի անգլիական լաւէյ, և թութունի Փարրիկանտ Էնֆիաշեան, ամենայն հաջող սեւադլուխների շէֆ կաթողիկոսի օրհնանքներով և դաշնակցութեան կլակեօրութեամբ, այսօր կառավարում են «Հայաստանի ժողովուրդներին», անգլիական գեներալների մտրակների տակ և անգլիական կօմենդանտներով:

Կասկած չկայ, որ անգլիական փալլուն ոսկիները կարող են կուրացնել միայն մի շարք պնակալէղների:

Սակայն անգլիական իմպերիալիզմն ընդունակ է խլել հայ աշխատաւորութեան վերջին պատառ հացը և սովի ու հիւանդութիւնների մատնել ամբողջ ժողովուրդը. այդ են ասում վերջին ամենաստույգ տեղեկութիւնները, քաղւած հէնց իրենց նացիոնալիստների աղբիւրներից:

Հայաստանի ժողովուրդները տասնեակ հազարներով մեռնում են սովի և հիւանդութիւնների ճիրաններում:

Հայաստանի մանուկները շների կռած ոսկոռներն են խլում:

Մեռածների դիակները անտէր-անտիրական ընկած են փողոցներում, հաւաքող չկայ, թաղող չկայ...

Իսկ «մարդասէր» անգլիացիները, «փառապանծ դաշնակիցները» խուլ են ձեւանում, քոռ են ձեւանում:

Հայաստանի կառավարչական կռակցութիւն «լեղափոխական» դաշնակցութիւնը մուրացկանութեան է դիմել «Յառաջ» էջերում, հայ բուրժուազիայի սեղանի փշրանքները ժողովելու և տասնեակ կոպէկներով 800,000 հայ սովեակներին մահւան ճանկերից փրկելու:

Հայաստանի աշխատաւոր ժողովուրդը հա՛յ, հաց և հա՛յ է աղաղակում: Տասնեակ հազարներով մեռնողների և Հայաս-

տանի մանուկների սրտամորմոր ճիւղերը կրկնակի ատելութեամբ լցնում են Հայաստանի կոմմունիստների հողին դէպի այն հրէշները, որոնք ժողովրդական այս անյուր թշուառութեան պատհառը դարձան:

Հայաստանի կոմմունիստների վրայ, այսօր աւելի քան երբեք, ընկնում է մի սուրբ պարտականութիւն, համախմբել իրենց շարքերը, տամնապատկել իրենց եռանդն ու աշխատանքը, օր առաջ խորտակելու անարգ կապիտալիստների և իմպերիալիստների լուծը, օգնութեան հասնելու անհետացող ժողովրդին:

Հայաստանի ժողովուրդները սրտատրոփ սպասում են դալիք մեսսիային:

Սպասուող մեսսիան—դա յաղթական բոլշևիզմն է:

Հայաստանի ժողովուրդների աշխատաւոր դասակարգերն անխափր պիտի հաւաքւին Կոմմունիզմի Կարմիր Դրոշակի շուրջը:

—Հայաստանի կոմմունիստներ, դէպի նւիրական աշխատանք:

III Կոմմունիստական ինտերնացիոնալը, միջազգային բանւորական միութիւնը, մեզ մղում է դէպի գործ:

Մասնակցելով 3-րդ Կոմմունիստական Ինտերնացիոնալի կոնգրեսին, մտնելով նրա վսեմ ու անաղարտ ընտանիքի մէջ, Հայաստանի Կոմմունիստական Կուսակցութիւնը, բանւորների և զիւղացիութեան միակ ու հարազատ ներկայացուցիչը, այս միջազգային ամբիոնից տալիս է հանդիսաւոր խոստում, որ նա ղենքը վայր չի դնիլ իր ձեռքից, մինչև որ Հայաստանի աշխատաւոր դասակարգերը չեն խորտակի բուրժուաների և իմպերիալիստների անարգ լուծը, մինչև որ Հայաստանում չի հաստատուի Խորհուրդների Իշխանութիւն. և մինչև որ Հայաստանի սարերում ու հովիտներում չի ծածանւի կոմմունիզմի յաղթական դրօշը՝ միջազգային հիմնի ներդաշնակ հնչիւնների հետ:

Դիմելով մեզ, բոլոր երկրների կոմմունիստական կուսակ-

ցութիւնների, ընկեր պատգամաւորներ, Հայաստանի կոմմունիստական կուսակցութիւնը ողջունում է միջազգային պրօլետարիատին, նրա հերոսական կռի մէջ՝ իր ամենազնիւ ու անձնւէր ներկայացուցիչներով:

Վերադառնալով մեր երկրները, բանւոր դասակարգի մօտ, ընկեր պատգամաւորներ, պատմեցէք նրանց, որ հեռո՛ւ Փոքր-Ստիպում, Հայաստան կոչւող տերիտորիայում կան նմանապէս արիւնաքամ ժողովուրդներ, որոնց մէջ արդէն մուտք է գործել կոմմունիզմի լուսաւոր դադափարը, և որ այդ ժողովուրդների արթնացած խաւերն ընթանում են համաշխարհային պրօլետարիատի ընդգծած ուղիով:

Պատմեցէք նրանց, որ Հայաստանի կոմմունիստները ապրում ու ոգևորւում են միջազգային պրօլետարիատի տարած նորանոր յաղթանակներով:

Հայաստանի Կոմմունիստական Կուսակցութիւնը, ընկերներ, իր բաղտը վերջնականապէս կապել է մեզ հետ:

Ձեզ հետ միասին մենք կերթանք առաջ, դէպի կոմմունիզմ:

Վերստին ողջունելով Ձեզ և մեր ամենքիս սրբազան միութիւն 3-րդ Կոմմունիստական Ինտերնացիոնալը—

Հայաստանի կոմմունիստական կուսակցութիւնը այս միջազգային ամբիոնից յայտարարում է ի լուր աշխարհի.

Որ եւրոպական գիշատիչ պետութիւնների «հովանաւորութիւնը» դարձել է մի անարգ լուծ Հայաստանի ժողովրդների վրին:

Սւազակ իմպերիալիստների «միջամտութեան» հետեւանքով Հայաստանը վերջնականապէս ամաչանում է իր ժողովուրդներից: Տամնակ հաղարաւոր դիակներ այսօր անտիրական թափւած են քաղաքների և զիւղերի փողոցներում: Շնչրը լափում են սովից և հիւանդութիւններից մեռածների մարմինները, խկ Հայաստանի սովալլուկ մանուկները շների ձեռքից ոսկոռներն են խլում: Միլիոնաւոր աղգարնակչութիւնը չուսա-

հատուկ անդոր կանգնած է արդէն սովի և մահւան ուրաւականի առաջ:

Հայաստանի աշխատաւոր դասակարգերը, արիւնքում եղած համաշխարհային իմպերիալիստների ձեռքով, վնասակաւ պէս բողոքում են ամեն մի իմպերիալիստական միջամտութեան դէմ Հայաստանի դրծերում:

«Կորչե՛ն Հայաստանից իմպերիալիստների աւազակախմբերը:

«Հայաստանը — Հայաստանի ժողովուրդներին:

Միաբերան աղադակում է անհետացող Հայաստանը:

Հայաստանի Կոմմունիստական Կուսակցութիւնը յայտարարում է կեանքի և մահու կռիւ անդլօ-ամերիկական զիշատիչներին:

2) Վիրտոսների և Լյուդ-Ջորջերի «Այգութիւնների լիգային» երկրպագու և նրանց զուգընթաց ընթացող Բեռնի գեղին ինտերնացիոնալում բաղմած հայ «սոցիալիստները» բնաւ չեն հանդիսանում Հայաստանի բանւոր դասակարգի և զիւղացիութեան արտայայտիչը:

Բեռնի «հայ սոցիալիստները» պատկանում են այն սոցիալ-դաւանանների շարքին, որոնք անամօթաբար իրենց ձեռքերը թաթախեցին հարիւր-հազարաւոր աշխատաւորների անմեղ արեան մէջ:

Բեռնի «հայ սոցիալիստները» անդլօ-ամերիկական իմպերիալիստների հլու վարձկաններն են:

Եւրոպական իմպերիալիստների և սոցիալ-խուլիգանների գոնէրը մաշող «պատգամաւորութիւնները» զրանք Հայաստանի թալանչիներն են, որոնք ստորաքարշ, եւրոպական կուրորտներում լափում են Հայաստանի ժողովուրդների հալալ քրտինքը:

Այդ գաղտագողի «պատգամաւորութիւնները» չեն արտայայտում Հայաստանի ժողովուրդների իղծերը և չեն լիազօրւած նրանցից:

Դրանք փախուստի գիմող գէներալներն են՝ առանց զօրքերի:

Հայաստանի Կոմմունիստական Կուսակցութիւնը ժողովրդական հոծ մասսաների առաջ անարգանքի սիւնին պիտի դամի այդ բոլոր սոցիալ-դաւաններին և «աղբային պատուիրակներին»:

3) Հայաստանի «հանրապետութիւնը» — դա անամօթ մի ծաղր է Հայաստանի բանւորների և զիւղացիների հասցէին:

Հայաստանի «հանրապետութիւն», դա Հայաստանի ժողովուրդների նշմարիտ ինքնորոշման խաչատառակ կեղծումը, Փալսիֆիկացիան է:

Հայաստանի «հանրապետութեան» մէջ այսօր ինքնորոշւած են հայ բուրժուազիան և հայ կղերականութիւնը:

Հայաստանի «կառավարութիւն» — դա հայ աւազակների, դրամաշորթների և դահնապետների բռնապետութիւնն է:

Հայաստանի «միսիստները» — զրանք հայ ժողովրդի տաւանք, անդլօ-ամերիկական իմպերիալիստների հլու ծառայ, մարդակեր գալլերն են:

Հայաստանի Կոմմունիստական Կուսակցութիւնը իր ժողովուրդների անունով երդւել է բնաչինչ անել աշխարհի երեսից այդ բոլոր շներին:

Վերջացնելով մեր խօսքը, ընկերներ, Հայաստանի աշխատաւոր զանգւածների կամքով մեր երիտասարդ Կոմմունիստական Կուսակցութիւնը ձայնակցում է Ձեզ հետ:

Կորչի՛ իմպերիալիզմը:

Կեցցե՛ք բաղաբացիական կռիւր:

Կեցցե՛ք Յ-րդ Կոմմունիստական Ինտերնացիոնալը:

Կեցցե՛ք Կոմմունիզմը:

Երրորդ Կոմմուն, Ինտերնաց պատգամաւոր և Հայաստանի Կոմմունիստական Կուսակցութեան կենտրոնական կոմիտէի անդամ

Գ. ՀԱՅԿՈՒՆԻ

2013

ՀՀ Ազգային գրադարան

2010

NL0035291

288

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄՄՈՒՆԻՍՏ. ԿՈՒՍԱԿ. ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՄԲ
ԼՈՅՍ ԵՆ ՏԵՍԵԼ**

- 1) Ռուսաստանի Կոմմունիստական Կուսակցության (Բոլշևիկների) Ծրագիրը:
- 2) III Ինտերնացիոնալի Մանիֆեստը:
- 3) Ն. Լենին. «Թեղիսներ թուրթուական և պրոլետարական դեմոկրատիայի մասին» — գինը՝ 50 կոպ.
- 4) Հայաստանի Կոմմունիստական Կուսակցության ներկայացուցչի գե. կուցումը III Կոմմունիստական ինտերնացիոնալին — գինը՝ 60 կոպ.:

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐԻ ԿՈՄԻՍԱՐԻԱՏԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՄԲ
ԼՈՅՍ ԵՆ ՏԵՍԵԼ**

- 1) Ռ. Սոց. Ֆեդ. Խորհուրդների Հանրապետության Սահմանադրութիւնը:
- 2) Ն. Լենին. «Նամակ Ամերիկեան բանւոռներին» — գինը՝ 1 ռուբ.
- 3) Վ. Յրիշէ. «Պրոլետարական պոէզիան» — գինը՝ 2 ռ.
- 4) Զիշերին. «Բրեստից յիտոյ» (Ջեկուցում Խորհուրդների 5-րդ Համագումարին) — գինը՝ 1 ռուբ.
- 5) ՆերշԱԿ. «Դէպքերը Բագում, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը և Բագի Խորհրդային Իշխանութիւնը»:
- 6) Ն. Լենին. «Կարլ Մարքս» (Համառոտ կենսագրութիւնը և մարքսիզմի շարադրութիւնը) — գինը՝ 1 ռ. 50 կ.
- 7) ՆերշԱԿ. «Ռուսական Յեղափոխութիւնը և պրոլետարիատի տակտիկան» — գինը՝ 1 ռ.
- 8) Ն. ԲՈՒԽԱՐԻՆ. «Կոմմունիստների ծրագիրը» — գինը՝ 3 ռ.
- 9) Մ. ՊԱԽԼՈՎԻՉ (Վելտման) «Ասիան և իր դերը համաշխարհային պատերազմի մէջ» — գինը՝ 3 ռ.
- 10) ԿԱՐԼ ՌԱԴԵԿ. I. «Կոմմունիստական Կուսակցութիւնը Գերմանիայում», II. «Կարլ Լիբկնեխտ» (Լիբկնեխտի նկարով) — գինը՝ 1 ռ.
- 11) «Խորհրդային Նաղավարութեան նօտան Վիսունին» — գինը՝ 75 կ.
- 12) «Միասնական աշխատանքային դպրոցի կանոնադրութիւնը» — գինը՝ 2 ռուբ.
- 13) Հ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ. «Դէպի բաղաբացիական կռիւ»:
- 14) Գ. ԶԻՆՈՎԵԻ, ԻԻ. ԿԱՄԵՆԵՒ և Լ. ՏՐՈՑԿԻ — «Ն. Լենին» (Վլադիմիր Իլիչ Ուլեանով) — գինը՝ 2 ռ.
- 15) Գ. ՄԱՐԺՍ և Ֆ. ԷՆԳԵԼՍ «Կոմմունիստական Մանիֆեստ» — Պլեխանովի, Կաուցկու և Քեդինակների առաջաբաններով — գինը՝ 3 ռ.

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ ԵՆ

- 1) ԿԱՐՊԻՆՍԿԻ. «Ի՞նչ բան է Խորհրդային Իշխանութիւնը և ինչպէս է նա կազմուած»:
- 2) Յրանսիական Մեծ Յեղափոխութիւնը:
- 3) Պ. ԼԱՅԱՐԳ Տնտեսական Էւոլիցիա և Կոմմունիզմ:

